

יהודה באואר, סיפורה של הלינה

מתוך: ילקוט מורשת, חוברת ב', אפריל 1964 – סיפורה של הלינה

סיפורה של הלינה, יהודה באואר

אמהלי היקרה,

אמהלי מה נשמע אצלכם אצלי זה רע מאד בדרך זו אני עדיין בצרפת
אני מקוררת. כיצד מרגיש אבא וכיצד מרגיש קאז'יו האם גברת אחת שלחה לקאז'יו שמלונת
אני מאד סקרנית האם המכתבים מגיעים או האם אינכם רוצים לענות עכשיו אינני רוצה תשובה כי היום אני כאן ומחר
במקום אחר.

הגברת שהייתה לה השמלונת נקראת אנה קרקובסקה מה נשמע אצל סבתא.
אמהלי מוטב היה לו מסרת אותי לגרמנים מאשר ליהודונים הללו שכה מענים אותי או שהייתם מטביעים אותי. אצלם
שומעים רק אוי וויי סמיה גיט ווסי וויס ושום דבר יותר אבל בין כה ובין כה אי פעם אשלם להם כגמולם.
אני מתהלכת מלוכלכת כמו מנקה ארובות כי לא נותנים משהו לכבס רק צריך להתהלך עם כנים עד כה אין לי כנים אבל
אני חושבת שהם יודעים שאני עונדת את המדליון יש לי שלוש בנות ואני הרביעית אחת שמה רומה השנייה אירנה
ומרישיה להם יש ספרוני תפילות מחרוזות ומדליונים חבל שלי אין מחרוזות תפילה להתראות פא.פא.פא. קא 122

ב-1946 קם בפולין ארגון ה"קואורדינציה" לגאולתם ולחינוכם של ילדי ישראל אשר נמצאו בכתיים של מאמצים
פולניים, או אשר הגיעו זה לא מכבר עם הריפאטריאציה מברית המועצות. בשני המקרים גם יחד היו רוב הילדים או
יתומים או שהוריהם היו בתנאים גרועים ביותר ושמחו למסור את ילדיהם למוסד זה, אשר כלל את תנועות ארץ
ישראל העובדת והימין, וב-1947 הצטרף אליו רשמית גם "המזרחי". היו בין ילדים אלה גם כאלה אשר אך בקושי
רב מאד נפרדו מסביבתם הפולנית והנוצרית שאליה התקשרות מסיבות אלה או אחרות בתקופת השואה. עד כמה
היתה בעיית ילדים אלה חמורה תוכיח התעודה שהגנו מפרסמים בזה והעדויות המצורפת כאן.

הקבוצה אליה השתייכה "האלינה" (השם בדוי, והשם האמיתי שמור במערכת ה"ילקוט") נאספה בסתיו 1946 בבית
ילדים בלודז'. האלינה הגיעה לשם לפני חג המולד. לדברי מדריך הקבוצה, מ.ב. (השם והכתובת שמורים במערכת
ה"ילקוט"), יצאה הקבוצה לצרפת ב-18 לפברואר 1947. שם שהתה בבתי ילדים, ביחוד בזה ב-Pougues les
Eaux. משם כתבו הילדים מכתבים ל"הורים" הפולניים מהם נפרדו קודם, שניים מן המכתבים האלה הועברו ללודז'
להנהלת הקואורדינציה, ונמסרו שם על ידי החבר אריה גולדבר והחבר מאיר תלמי ממשמר העמק אשר ביקר במקום.
הוא אשר הביאם ארצה והם שמורים היום בארכיון מורשת (D.1).

בקבוצה היו ארבעה ילדים (האלינה זוכרת שלושה מהם, ושניים מן השמות זיהים עם השמות המופיעים במכתב
המתפרסם כאן) אשר דבקו במיוחד בנצרות ובפולניות. מ.ב. מעיד שהאלינה היתה אחת מהם. אין לזהות את האלינה
בבטחון גמור עם כותבת המכתב המצורף, אולם אין ספק שהמכתב נכתב על ידי אחד מילדי הקבוצה והאלינה
השתייכה לקבוצה של ארבעת הילדים אשר מחוגם בא כותב המכתב.

השאלה המתעוררת למקרא התעודה שלפנינו נוגעת ודאי למניעים ולרקע. מה הם הגורמים שהביאו את האלינה
לעמדה כזאת כפי שהיא מוצאת ביטוי במכתב שלפנינו?

האלינה נולדה* בעיר זגיאז' (Zgierz) בקרבת לודז', למשפחה פועלים. אביה עבד בבית חרושת לבדים במקום והבית
היה בית מסורתי-יהודי. עם פרוץ המלחמה היתה האלינה בת ארבע או חמש (אין היא יודעת את גילה המדויק). אחיה
נולד כשנה לאחר פרוץ המלחמה. המשפחה גורשה מזגיאז' עוד בימים הראשונים של הכיבוש על מנת לפנות מקום
לגרמנים מקומיים. עברו לעיר ביאלה ואחר כך לשצ'ונוב. שם כבר היו בגיטו, בבית אחד עם משפחתה העניפה של
האם. האב, אם על שום כשלונו ואם מחוסר ידיעת השפה הפולנית, הלך בטל ואילו האם פירנסה את המשפחה בסחר-
חליפין עם אוכלוסית הכפרים בסביבה. החיים היו חיי גיטו – קשים – מחסור, צפיפות. האלינה נשלחה להביא תרופה
עבור האח התינוק מבית מרקחת שמעבר לתיל הדוקרני שהיווה את מיתחם הגיטו. היא עשתה זאת בזחילה, תוך רגעי
פחד קשים.

בקיץ 1942 (כנראה) ביצעו הגרמנים אקציה בגיטו. כל בני המשפחה שבבית התייצבו בכיכר האקציה ואילו אמה של
האלינה עמדה על כך שהמשפחה תסתתר בעליית הגג. הגרמנים שנכנסו לבית לא בדקו את עליית הגג והיריות שירו
לשם החטיואו את המטרה. את האח התינוק השתיקה האם בכוח עד שכמעט נחנק. המשפחה הצליחה להימלט מן הבית
ומצאה באחד הכפרים שבסביבה מכר פולני, או גרמני, ואצלו הפקידה שרידי רכוש לעת מצוא. לאחר מכן סובבו
בכפרים, מחצר לחצר, קנו או החליפו אוכל וביקשו רשות ללון ולבשל. כך עברה כחצי שנה עד אביב 1943, כנראה.
באביב מצאו עצמם בני המשפחה מחוסרי כל. באין ברירה הוחלט שהאם תיגש לאותו מכר שאצלו הופקד הרכוש
ותיקח חלק ממנו על מנת להמירו בכסף. פולני, שאצלו לנה המשפחה, ניאות לקחת את האם אל אותו מכר.

כשחזר בערבו של אותו יום, חזר הפולני שיכור, ובלעדי האם, בספרו שהיא נהרגה על ידי הגרמנים.
למחרת סיפר לנו את הסיפור בדיוקנות. כמובן, שהסיפור על כך שהרגו אותה היה נכון. סיפר שליווה אותה ועקב
אחריהם אם תיקח את הדברים ותביא לו לעגלה. לדבריו, היא באה אל אותו פולני או גרמני והוא סגר אותה והלך

להביא גרמנים, להלשין לפנייהם שיש בביתו יהודיה... הגרמנים באו והיא התחילה ללכת אחריהם באמרה: -"אני אראה לכם – יש לי פה בעל ושני ילדים, אני רוצה לראות אותם. תנו לי ללכת". כמוכן שלא הובילה אותם לכיוון שבו חיכה הפולני, אלא הובילה אותם לכיוון אחר... אל השדה, ושם התחילה לרוץ בתוך החיטה, כדי להימלט. הם ירו בה והרגו אותה. הפולני סידר את העניינים שלו ובערב חזר.

* כל המובאות והפרטים מתוך עדותה של ש.ה. היא "האלינה". תיקי עדויות "מורשת". העדות נגבתה ב-30.1.64 על ידי יהודה באואר בשיטת הקלטה. לעדה הוגש שאלון "מורשת" מספר 4 (ילדים) והיא נתבקשה לעיין בשאלות ולהשתדל לכלול בעדותה תשובות לשאלות, אך לספר את סיפורה באופן חופשי. במובאות הבאנו דברים שנאמרו בעל-פה, ללא סגנון פרט לתיקון שגיאות במבנה המשפט. העדות נמשכה כשלוש שעות.

על האב נפלה עכשיו האחריות לפרנסת שני הילדים, בתנאי רדיפה ופחד בלתי פוסקים. בסביבה נמצאה אחותה של האם וזו היתה מתחלפת עם האב בטיפולם בפעוט. היו משוטטים בסביבה, לנים בגרנות ומבקשים אוכל מהאיכרים. האלינה סודרה אצל משפחת איכרים שהיו לה שלושה ילדים ותפקידה שם היה רעיית פרות וטיפול בילדים. תמורת זה קיבלה מחסה ואוכל.

שישה שבועות לאחר מות האם, נתפסו גם האב והאחות בשל הלשנה. הגרמנים הוציאו את האב מן הגורן בה ישן, על מנת לירות בו. האב השאיר את הבן בגורן, כנראה מתוך תקווה שיינצל, אולם הילד התחיל בוכה והגרמנים תפסו גם אותו. את הסיפור הזה שמעה האלינה תחילה מהשכנים ומתוך דבריהם הסתבר לה שהמדובר הוא באביה ובאחיה. היא הלכה בעצמה לכפר השכן, שבו התרחשו הדברים, ושמעה את פרטי הסיפור משכניו של המלשין. "הייתי כמוכן מדוכאת מאד, בכיתי. נשארתי לבדי. את האחות של אמי איבדתי, אינני יודעת מה קרה לה... בכיתי ימים ולילות, אבל זה כמוכן לא עזר לי... הגרמנים היו צריכים לבקר בכפר ולחפש בו יהודים. בני המשפחה שאצלם התגוררתי, אמרו לי להגיד שאני הבת שלהם. והנה, באמת הופיעו הגרמנים, וערכו חיפוש מדוקדק בכל המקומות. כנראה כי מישוהו הלשין במפורש על כך שישנה בבית יהודיה, מכיוון שהחיפוש שלהם היה יסודי ביותר. כל אותה שעה הייתי משחקת והייתי נרגשת מאד. אני זוכרת שהאישה נתנה לי מטפחת כי שאתעטש כל אימת שאהיה מתרגשת... הם קראו לי, ובעלת הבית אמרה: "הנה, זאת הבת הבכורה שלי, היא עוזרת לי והיא נחמדה מאד". הם שאלו: "נו, ולהתפלל את יודעת?" בחנו אותי כדי להיווכח, אם אני באמת בתם. ידעתי את כל התפילות בעל-פה. תפילת בוקר ותפילת ערב ותפילת יום ראשון, כי הייתי הולכת לכנסיה בכל יום ראשון ובידי היתה מחזרות התפילות... הם לא חשדו בי והלכו להם מבלי להכיר אותי. אבל, ימים מספר לאחר שהלכנו, אמרו לי בנית המשפחה הזאת: את יודעת, היה לנו מזל שלא גילו אותך, אחרת היו הורגים את כולנו. ובאמת, ראי יש לנו עוד שלושה ילדים ואין אנו יכולים להרשות לעצמנו שכולנו ניהרג אם יגלו אותך... את נחמדה, אינך מכבידה ועוזרת לנו, ולהיפך, מאד היינו רוצים שתישארי, אבל אין אנו רוצים ליהרג. רוצים אנו ששלושת הילדים שלנו יחיו. תצטרכי ללכת.

לא עזר לי שום דבר. לא התחננתי, כי הבנתי שזאת המציאות, ולמחרת ליווה אותי בעלה של האישה כברת-דרך. לקחתי איתי תיק, תרמיל, ובו קצת אוכל וכשהגענו לפני יער, זוכרת אני כי השאיר אותי שם, אמר לי שלום וחזר. לא ידעתי לאן לפנות, לאן ללכת ומה לעשות. הסתכלתי מסביב אם אין גרמנים בסביבה, כי פחדתי שאם יראו אותי שם, ודאי יידעו שאני יהודיה. סתם ילדה קטנה, מסתובבת לבדה, ובמצב כזה להיתפס..."

באותו קיץ, בוודאי היה זה קיץ 1943, החלה האלינה סובבת בכפרים ולחפש לה מחסה. המשפחה שאצלה היתה קודם לימדה אותה לספר כי שמה האלינה פאפשיאק ומוצאה מורשה, וכי אמה נהרגה בראשית המלחמה מהפצצות ואביה ברח איתה לכפר ושם מת ממחלה. כשסיפור זה בפיה היתה האלינה מחזרת על הצרות האיכרים. יש שהיו דוחים אותה, אם בשל גילה הרך, או בשל היותה ילדה שלא תסכון לעבודה-של-ממש ואם בשל חשד לגבי מוצאה. אך פה ושם היו משפחות שקיבלוה. בדרך כלל היו מרחמים עליה לפנות ערב ומרשים לה ללון במקום מן המקומות. אולם משנתקבלה בחצר מן החצרות, לא היה עובר זמן רב ויהדותה היתה מתגלית: אחרי שלחצו עליה ובדקו את סיפורה מכל צדדיו, היתה מתגלה שהיא יהודיה – והתוצאה תמיד: גירוש מן הבית, או לכל היותר רשות לינה לעוד לילה בלבד וסילוקה למחרת. מעניינת ביחוד היא פגישה עם כומר באחד הכפרים:

"הייתי יומיים אצל כומר אחד, שהוא באמת קיבל אותי מאד יפה. הוא אמר, כמוכן, שאינני יכולה להישאר אצלו, כי אליו באים הרבה אנשים וזה יהיה חשוד והוא סידר אותי באיזו משפחה. אמרתי לו ישר שאני יהודיה. החלטתי שלכומר אסור לשקר ואני מוכרחה להגיד לו את האמת, אבל למרות זאת קיבל אותי זה מאד יפה. אני זוכרת שנתן לי לשתות חלב, והיה זה משהו מיוחד במינו. נתן לי גם לחם לבן. תוך היוםיים הללו הוא סידר אותי במשפחה אחת, והזהיר אותי כי אם אפילו ירביצו לי, שלא אגלה כי אני יהודיה. אסור ואסור, כך ממש השביע אותי. אמרתי: "לא! – אני לא אגלה".

כמוכן, שלאחר חודש וחצי של שהייה אצל אותה משפחה נתגלה בכל זאת מוצאה. רגשות האשם והרצון לכפר עליהם היו חזקים, כנראה, מהשבעתו של הכומר. האלינה גורשה אל הכומר שהוכיח אותה קשות. הרגשת האשם התחזקה בה "הבנתי שאני אשמה והלכתי לי גם מהכומר".

לפי שיחזור מוערך, הסתובבה כך האלינה עד חורף 1943/44. אז מצאה משפחת זקנים באחד הכפרים אשר תמורת עבודה קשה מן הבוקר עד לערב נתנו לילדה מעט אוכל ולינה. האלינה היתה כבר בגיל בית הספר, אך הזקנים סרבו להרשות לה ללכת ללמוד, מחשש של אובדן שעות עבודתה. האוכל היה מועט כל כך שהאלינה נאלצה לגנוב קצת

אוכל בלילות. כן עזרה לה משפחה שכנה, שעם בתה התיידדה, והללו היו נותנים לה ארוחה אחת טובה בשבוע. בהיותה באותו כפר, כבר למדה לקח ולא סיפרה לאיש על מוצאה היהודי, אף שהילדים חשדו בה והציקו לה. "התחלתי להתפלל, בלי שייבקשו ממני – אני למדתי קצת תפילות, לא היה שום לחץ עלי. זה מצא חן בעיני, ההליכה לכנסיה ובשביל מה להתפלל היה לי תמיד... היה לי תוכן לתפילותי. שעות עמדתי על הברכיים והתפללתי, על אבא ועל אמא ועל כל המשפחה שלי. זה מצא חן בעיני, כל הטקסים הללו וגם החגים מאד מצאו חן בעיני..."

כך הגיע סוף המלחמה, נכנסו הרוסים – אולם בחייה של האלינה לא בא בתחילה כל שינוי. היא המשיכה לחיות כיתומה פולניה אי-שם בכפר, כנראה, לא הרחק מורשה, שכן בתם הבכורה של השכנים המיטיבים היתה נוסעת לעיר הבירה לעסוק בענייני מסחר וחליפין. היא אשר הציעה להאלינה לעזוב את הזקנים ולעבור לורשה אל קרובי משפחתה. הללו חיפשו ילדה שתטפל בפעוטתם בת השלוש-ארבע בשעות שהוריה היו בעבודה. האלינה ברחה מהזקנים ונסעה לורשה. הפגישה הראשונה עם משפחת פופלאבסקי בורשה לא היתה מעודדת. הגברת פופלאבסקה אמרה שהילדה קטנה ורזה וכיצד תוכל להשתלט על העבודה והטיפול? בסופו של דבר, הסכימה לקבל את האלינה לנסיון של שבועיים.

תוך השבועיים נתברר להאלינה שהאישה היא אישה טובה, ועשתה כל מאמץ להתחבב עליה. תחילה היו לה קשיים גם באוכל, שכן קיבתה המצומקת לא יכלה לקלוט, כנראה, אלא כמות זעומה של מזון ואחרי זמן קצר שוב בא הרעב והציק לה בין ארוחה לארוחה. מחשש לאובדן מקלט לא העזה האלינה לנגוס משהו בין הארוחות, אף שהדבר הוצע לה על ידי פופלאבסקה.

בתום השבועיים הודיעה גברת פופלאבסקה שהיא רוצה בהאלינה, שאפשר לסמוך עליה, שהיא ילדה נבונה וכו'. כך נשארה האלינה שם במשך כשנה וחצי, כלומר בין אביב 1945 לחורף 1946/7. כעבור זמן, כנראה קצר למדי, נתערכו היחסים בבית בין הבעל טוב הלב אך השיכור, ובין האישה החולנית. בהאלינה מצאה האישה משענת ובפניה נתנה את צרותיה. היחסים ביניהן נהדקו והאלינה חשה שמצאה תחליף לאם וכך גם האישה:

"...אמרה שאני אהיה לה כמו בת והם יהיו הוריי. יש לה בת אחת קטנה ואני אהיה הבת הבכורה שלה".

בקיץ 1945 למדה האלינה כדי להיבחן לכיתה ב' (והיא לפי המשוער בת תשע-עשר ואינה יודעת קרוא וכתוב). פופלאבסקה שלחה אותה ללמוד והילדה ראתה נחת בלימודיה.

לא ברור אימתי גילתה האלינה את יהדותה בפני האישה הפולניה. מכל מקום חשה האישה כנראה שהאלינה מסתירה דבר-מה מפניה, וניחשה מהו טיבו של הסוד. בסופו של דבר, גדל האמון והאלינה גילתה לה את שמה וסיפרה את סיפורה. פעם ראשונה בחייה הקצרים היתה תוצאת הגילוי הפוכה מכרגיל: היחס נשתפר עוד יותר, האישה ניסתה לעודד אותה והאלינה התחילה מתכוננת ברצינות לטבילה ולעזיבת מורשת היהדות העגומה בעיניה כל כך.

כיצד חזרה האלינה ליהדות? יום אחד קראה מודעה על "הקואורדינציה" בורשה הקוראת לילדים יהודיים לבוא ולקבל ממתקים, בגדים, ספרים וכיו"ב.

"אז אמרתי לה, בטח שאני אלך, פעם אחת כבר יש לי סוף סוף הזדמנות לנצל את היהודים על זה שאני יהודיה, אנצל אותם. אקח כל מה שאפשר. היא, כמוכן, הסכימה".

לאחר הביקור במשרדי הקואורדינציה, החלה להופיע בבית אישה, שניסתה לשכנע את האלינה לחזור ליהודים וליהדות.

"הקשבת, הקשבת ולא אמרתי כלום ובסוף השיחה הייתי אומרת – לא! אני לא רוצה..." וכהסבר מוסיפה האלינה – "הייתי מאד אדוקה, אחר כך הסברתי לעצמי שרציתי להתרחק מן היהודים, היה לי רע, רציתי לשכוח את זה. אני לא שכחתי – ידעתי שאני יהודיה וזכרתי כל הזמן את השם שלי, למרות שלא השתמשתי בו הרבה שנים. שם ותאריך הלידה, זה מה שזכרתי, כי ביום הזה אמי נהרגה. אחר כך, עם השנים, נעשיתי אנטישמית ממש ושנאתי יהודים, שנאתי אותם. נוכחתי בכך שאני שונאת יהודים, כשהראו לי תמונותיהם של ילדים יהודים מבית הילדים בלודז' כדי למשוך אותי לשם. הייתי מנומסת ולא אמרתי לאישה כלום, אבל בליבי חשבתי – אוי, הם נראים כל כך גועלים, כי הם דומים ליהודים, הילדים הללו... הייתי אנטישמית מאד".

האישה היהודיה לא הצליחה במשימתה, ואז הופיע איש אחר, נציג ה"קואורדינציה" ואיים על פופלאבסקה שעליה לתת את הילדה, ולא – החוק הוא לצד היהודים. האלינה חלתה בשפעת, ואז בא האיש ודרש שהיא תעבור אליו. הילדה ביקשה ארכה עד שתחלים, מתוך כוונה לברוח אל בני משפחתה של פולפובסקה, איך היא הועברה, תוך התנגדות, בכי וצעקות לביתו. פאפלובסקה עצמה היתה נייטרלית במאבק זה שהתנהל בין איש הקואורדינציה והילדה. היא לא רצתה להסתבך בפלילים, אך לפי עצת הילדה (כך מספרת האלינה!) דרשה לעצמה סכום גבוה של כסף – "אני אמרתי לה שתדרוש הרבה כסף, שלפחות תנצל אותם, את היהודים האלה, שאינני רוצה לחזור אליהם".

לבסוף, הועברה האלינה, לאחר פרידה נרגשת ביותר מפופלאבסקה. מביתו של איש הקואורדינציה, לבית הילדים בלודז'. משם ניסתה לברוח בחזרה לורשה, אך לא עלה בידה. עדיין היתה מתפללת יום יום תפילות קאתוליות וכך המשיכה גם בשני בתי הילדים בצרפת, שאליהם הועברו הילדים בסוף 1946 או ראשית 1947, אך לאט לאט התרופפה התנגדותה של האלינה לסביבתה החדשה. היא התקשרה מאד לשניים ממדריכיה. על השאלה מה היה יחסה לפולין ולנצרות בהיותה בצרפת, היא עונה:

"מדי פעם היה המדריך ואחרים שואלים אותי: מה דעתי? ידעו שנשארת באמת הכי קנאית, ועדיין טענתי שאינני רוצה לחזור, ואיני רוצה להיות יהודיה... רק זמן מועט לפני העליה, אני זוכרת, שהתחלתי קצת להרגיש אחרת, ושאמנם אני יהודיה". עכשיו היתה פעילה מאד בחברת הילדים, למדה ולאט לאט רפתה התנגדותה ליהודים וליהדות, עד שבארץ, נמוגה לגמרי.

האלינה לא חזרה רשמית לדת ישראל. קרוביה בארץ ניסו להשפיע עליה, בשם זכרון הוריה, שהיו שומרי מסורת – איך בינתיים נכנסה הילדה לפני ולפנים חיי כפר הנוער בבן שמן ולא היה לה עניין בכך. האלינה הגיעה לקיבוץ, ובו היא חיה עד היום הזה, אם לשני ילדים ונושאת בעול תפקידים בחברה ובחינוך.